

ROBOTNY (134) ai

Oba o jasne.

sg m N robotny (18). ◇ G robotného (52); -ého (1), -(e)go (51). ◇ D robotn(e)mu (7). ◇ A robotného (11), robotny (4); -ého (1), -(e)go (10). ◇ I robotnym (1). ◇ f N robotná (4), robotn(a) (1). ◇ G robotn(e)j (7). ◇ D robotn(e)j (1). ◇ A robotną (1). ◇ [V robotn(a).] ◇ n N robotné (3); -é (1), -(e) (2). ◇ [G robotn(e)go.] ◇ pl N m pers robotni (2). m an robotni [cum N pl: konie] (1). subst robotn(e) (6). ◇ G robotnych (7). ◇ D robotnym (2). ◇ A m pers robotn(e) (1). subst robotn(e) (3). ◇ [I m robotn(e)mi.] ◇ L robotnych (2).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (dwa z niżej notowanych przykładów) – XVII w.

1. Przymiotnik od „robota” ‘praca, głównie fizyczna’ (116) : towarzyszył z którym Biskup przemierzkiwał Gwilhelmus/ częŃto się przed S. Brunonem żałował/ iżz mu Biskup wŃzytki poŃlugi robotne w komorze/ ktore Ńpolne być máiá/ wydzierał: á z nim mieszkał nie iáko towarzyszył/ ale iáko Ńlugá. *SkarŻyw* 291; [Robotna Ceres, oracz twoje dary W kłosianym wieńcu wysławia bez miary, Gdy plennym zbożem urodzaj przynosisz, Pożytek wnosisz. *Smolik* 5].

[W przeciwstawieniu: »robotny ... bogomyślny«: Abowiem te dwie ŃieŃtrze Martá y Márya [...] figuruiá nam one dwa żywoty wiernych chrzeŃciáńskich ludzi/ Ńwiecki y duchowny/ pracowity y Ńpokoiny/ robotny y bogomyślny. *WujPosŚw* 1584 331 (*Linde*).]

Wyrażenie: »dzień robotny« = *dniówka robocza* (1): A Ńá tácy Vrzędnicy co chłopóm gnoiu pożyczáiá/ á potym przyniesie báińkę gorzáłki áby mu go odpuŃcił. gnóy mu odpuŃci/ ielŃczego ná ónę gorzáłkę proŃi/ táńże y dzień mu robotny odpuŃci *Strum* L4.

a. Przeznaczony, używany do pracy (25) : Kędy Pan w robotách álbo w Vrzędniku y Włodárzu álbo w nierobotnych Kmiotkách y nierządnych wąpi [...] álbo Ńam/ álbo pilnego Ńlugę w naypilnieyŃzą robotną chwilę ku Vrzędnikowi przyŃtáwić ma pámiętać *GostGosp* 150; [*InwMieszcz* 1587 nr 277].

Wyrażenia: »robotny dom« = *warsztat; officina Murm, BartBydg* (2): Officina, Eyn wreckłtat. Robotny [!] dom. *Murm* 137; *BartBydg* 101.

»robotny dzień« = *powszedni, nieŃwiąteczny; dies operosus Murm, Mymer¹, BartBydg; operarius dies Mqcz; dies operis PolAnt; negotiosus dies Cn* [szyk 8:3] (11): Dies operosus, Ein werck tag Robotni dzyen *Murm* 11; *Mymer¹ nlb* 1, 8v [2 r.]; *BartBydg* 41b; *Leop* 1.Reg 20/19; Operarius dies, Robotny/ powŃzedni dzień. *Mqcz* 264c, 118b; TAK mowi Adonái Iehowá/ broná Ńieni wñętrzney/ ktora pátrzy ná wŃchod będzie zámkniona (przez) ŃzeŃ dni robotne/ á w dzień Ńobotny będzie otworzoná *BudBib Ez* 46/1; Fasti – Iudicie, kalendarz, na ktorim dni robotne, y Ńwietę Ńá poznaczonę. *Calep* 409b; *GostGosp* 10; [*InwMieszcz* 1559 nr 88; *UstKoŃciel* 109v].

»statki robotne« = *przedmioty używane do róznych prac, narzędzia* (1): raz w rok Ńtátki robotne oględáć. *GostGosp* 165.

»woz robotny« [szyk zmienny] (2): nyewsyalem yey konya gnyadego dwu volu y dwu voschu robothnych any broga zytha robothi maza yey *ZapWar* 1537 nr 2575; *ZapMaz III T* 1/421; [*TestZygmAug* 28; *Sarracum Laftwagen/ Fuhrwagen. Robotny wos. ArtNom* G3].

Szereg: »robotny albo powszedni« (1): Fasti, Káalendarz z kórego Ńwietę dni od robotnych álbo powŃzednich łączimy. *Mqcz* 118d.

α. *O zwierzętach* (9) : Hypozygia, Zwierzęta które w yármie ciągną robotne woły. *Mącz* 161a; *Iumentum etiam*, *Dobre bydłátko* robotne yáko koń álbo ośieł. *Mącz* 179c, 177a, 465b; *SienLek* Vvvv; *KlonŻal* C2v; *Ale iáko żelazu śrębro vřtąpiło [tj. kiedy nastał wiek żelazny]/* Ták nád piérwizé gorřzych fye ludźi námnożyło: Którzy naprzód złoczynną řzábłę vkwáli/ Y robotného wołu ná řrogi řtół dáli. *KochPhaen* 6; *Calep* [570]b; [*Leop* *B4; *LustrMalb* I 63, 69; W Chociszewicach item owiec 168, item krów starych 6, [...] item koni robotnych 7, item świni starych 13 *InwSzlachKal* 1565 nr 13, 1581 nr 39; *KsięgaSqdIwk* 50].

b. *Wykonujący pracę; odrabiający pańszczyznę* (89) : Soliman pořpieřzał do Konřtántynopolá/ przełóżywřzy ná Biłágrodzie Báłbená/ áby miářtho opráwiał á lud robotny zgromadzał. *BielKron* 316v; *SkarŻyw* 3.

Wyrażenia: »czeladź robotna« (2): Rzepnicá teř dla oleiu nie zła: dla czeládźi domowey robotney. *GostGosp* 122, 136.

[»kmięć robotny«: Krowniky wieř W której kmięci robotnych, kařdy s nich na półdworzyszczu siedząc, jest 12 *LustrRus* II 46; Wienkowie wieř W której kmięci robotnych na łaniech 2 siedzących jest 4. *LustrRus* II 138, II 140, 141, 175, 241.]

»ludzie robotni« [szyk 4:2] (6): á tak wřzelika rozmaitořć niemoci przychodzi z rozmaitořci pokarmow, przeto ludzie robotni y teř prořtego řtanu zdrowřzy bywaią y mniej niemoczy poznawaiá [!] niřli kochankowie álbo tłuřtobrzulřzy. *GlabGad* G4v; *GrabowSet* C3; Robotnym ludźiom ktorzy mále folgi od zwierzchnořci řwey máiá/ iz dořyc iuř łą podacźkami roznyimi wycięgnięni/ potrzebá będźie w wypráwie więřřzą folgę vczynić *GrabPospR* Mv, L3, M2v, M4; [[*Rusacy*] Polakow teř chłopřtwá oraczow y robotnych ludźi bárdzo wiele z Polřki w niewolą nábráli *StryjKron* 176 (*Linde*)].

»robotny stan« [*w tym: robotnego stanu ludzie* (6)] = *stan chłopski* (7): Robotnego řtanu ludźie/ iáko teř Wyprawy dopomoc řnádnie mogą. *GrabPospR* Kv; mieřczánie przytem y przednieřzy robotnego řtanu ludźie niechby řtrzelcow pięřzych wypráwowáli *GrabPospR* M4v, L2v, L4, L4v, M2v, M4v.

α. *W funkcji rzeczownika* (2) :

αα. »robotny« (1) : Kmięć do Páná nie ma chodźić/ ář lie opowie Włodářzowi/ Włodarz Pánu: dla tego/ áby dármo nie czekał/ ábo żeby dwá rázy nie chodźił. Bo gdy Pan trudny/ tedy go nie odpráwi. Włodarz ma Páná řpytác/ á kmiotkowi ma opowiedźieć czás. Chybá ná Vrędniká á ná Włodářzá řkárzyć/ moře závářdy nie pytáiąc: boby mu Włodarz nie iednáł przyřtěpu: y owřzem/ pod niełáľką Páńľką/ niema mu tego bronieć: tákże teř y robotnemu y domowemu řludze. *GostGosp* 34.

ββ. »robotna« (1) : Operaria, Robotna/ niewiáľtá rzemieřniczká. *Mącz* 264c.

β. *W dokumentach prawnych dla zaznaczenia, że wymieniona osoba należy do stanu chłopskiego* (70) : yako ya szyakvbem y stanislavem braczya szwoyą nyevczynylem krzyvdy robotnemu andrzeyovy Cmyeczovy szlachathnego stanislava spáčycz *ZapWar* 1507 nr 1980; Iakom ya nyeszbyl robotnyego mykolaya potrowycz (de) sgelzow anym yemu zadal rany krwawey wglowye Tako my bog pomosy. *ZapWar* 1514 nr 2119; Iakom ya sbyl robotnyego Iana Nogaya kmyeczia slachathnego andrzeyá Radzikowskiego y ranylem go za yego poczátkiem wgayv gdy my się nyechcział dacz. *ZapWar* 1524 nr 2156, 1504 nr 1961, 1505 nr 1959, 1506 nr 1976, 1507 nr 1990, 1508 nr 1991

(67); tam ze [w majątności królewskiej] przybytnończy dwa slachetnych jana ląkiego j Lyenartha Iarzebienłkiego pozew v folthyłza Robotnyego Tomka peka poliozyl w the flowa [...] *Zapkościer 1588/83*; IZ ty iemu niechcelz wydać robotného N. Kmiećią iego ze wsi N. z której wćiekł do twéy wsi N. [...] / prawnie będziefz odpowiadał. *SarnStat 1244, 1246*; [*InwSzlachKal 1596 nr 61*; *KsięgaSądIwk 97*].

c. [Od znac. 'pańszczyzna': Robotnych włók 39 1/3, z których płacą czynszu i za inne powinności po gr 20 *LustrPodl 46*.

Zestawienia: »czynsz robotny«: łowców 4 in 1 laneo, płacą pro anno czynszu miodowego mc. 1. Inszych czynszów robotnych nie dawają, jedno posługę do zamku powinni *LustrSand 122*; Roboty czynią [chłopi], okrom czynszu robotnego, tak jako insze wsi na rok 12 dni bydłem i pieszo *LustrLub 65*.

»owies robotny« = ekwiwalent czynszu pobieranego w zamian za powinność odbywania robót na rzecz dworów i zamków: owsa czynszowego i robotnego dawają wszyscy społecznie cor. 96 *LustrKraK I 205*.

a. W funkcji rzeczownika: »robotne« = czynsz płacony przez chłopów w zamian za powinność odbywania robót na rzecz dworów i zamków: Robotnego podla przywileja płaci każdy per gr 30 *LustrSand 8*.]

2. *Pracowity, dobrze i chętnie pracujący (15)*: Wzroft pochyły przedfię [...] znamionuie człowieka, dowcipnego, tajemnego/ frogiego/ łkapego/ robotnego *GlabGad M5*; Ciało grube á twarde albo tęgie, mocnego też znamionoie [!]/ łmiałego y robotnego *GlabGad P5v, M6v, O8v, P4*; Philoponus, Pracowiti/ robotny. *Mącz 297d*; *Calag 31b*; *KlonŻal C4v*; [Człowiek leniwy] Zayźrzy łzczęścia przemyślnym y ludziom robotnym: A łam zówłze proźnuie; niechce być ochotnym. *KlonWor 45*.

W przen (1): Senectus operosa et semper agens aliquid et moliens, Robotna łtárość zówždy co czyniąca/ nigdy nie proźnuyąca. *Mącz 265a*.

a. *O zwierzętach (5)*: Biáło łrokáci konie/ łą wpoły nie ćierpliwi gdy ná nie wśiádáią: ále robotni. *SienLek 186v*; Włóž rękę koniowi w gárdło do iedaká/ naydziefz tám dwie kołtce iednę ná drugiéy/ á iefli niłzłza kołtká iefł bárzo ćienka/ ten koń nie tyie: łąli též obie rowne/ tedy ten koń rad łłúścieie/ á bywa robotny. *SienLek 186v*.

a. *O pszczołach (3)*: Gdy więc pczóły zbuynośći po powietrzu gráią/ O robotę/ o vle/ o miody niedbáią. Oberwi Krolom łkrzydłá: bo gdy ći ośiędą Nie będą fię wyzywáć/ lecz robotne będą. *ModrzBaz 126*; *KochOdpr B4v*; Więć y płzczołki robotne znáią łdobrodzieiá Ktory ich opátruie: Znáią też złódzieiá. *KlonWor 12*.

*** *Bez wystarczającego kontekstu (2)*: Laboriosus, Robotny. *Mącz 180d*; Laborifer – Robotni. *Calep 575a*.

Synonimy: pracowity, pracowny, pracujący.

Cf **NIEROBOTNY, ROBOTLIWY**